

Türk Yüksek Mimarlar Birliği 1958 Yılı Genel Kurulunda, otuz yıl boyunca canlarını dışlerine takarak kuruş kuruş biriktirdikleri 178 000 lira ile nasıl bir merkez binası alınması gerektiği tartışılmaktadır:

“İsmet Barutçu: Arkadaşlarımızın da dedikleri gibi artık lokalimize girmek üzere bulunuyoruz. Anaharı almak, kapıyı açmak kaldı. Bu münasebetle ben bir temennide bulunuyorum. Bu lokale sahip olduğumuz zaman, bilhassa burada şahsi gayreti geçen arkadaşımız Talat Özişik’in isminin bir levha ile loka- lin bir köşesine asılmasını ve kongrenin bu hususta karar almasını rica ediyorum.

Talat Özişik: Ankara’ya vazifeli olarak geldiğim yıllardan beri bana tevdi edilen vazifeyi başarmaya çalıştım. Fakat hiçbir zaman aklımın bir köşesinden bile biraz çalıştığım için levhalara isminin yazılacağı geçmedi. **Bu lokal yapıldıktan sonra, bizden sonra gelecek nesil karar defterlerinde bunu görür ve anarsa, bizim için en büyük bahtiyarlık olur. Bunu karar defterinden, bizden sonraki nesil okusun, biz yaptık onlar yaşatsınlar.**

İsmet Barutçu: Benim teklifim Talat Özişik’in senelerden beri çalışıp böyle bir şey yaparken, böyle birşey beklediği için değildir. Bizden sonraki nesiller gelince görsünler meselesi olmaz. **Zira gelen nesiller hiçbir zaman eski defterleri karıştırmıyacaklardır. Bir kadirşinaslık olarak ve bizden sonrakilere örnek olmak üzere böyle bir karara varmamız lazımdır”** (Türk Yüksek Mimarlar Birliği 1958 Yılı Umumi Heyet Toplantı Zabıtı)

1999 yılında, Mimarlar Derneği Yönetim Kurulundan bir üyenin işleri nedeniyle ayrılması sonucu yedek üye sıfatı ile göreve çağırılmışım. Bu dönemde, 1945 yılından günümüze Merkez Karar Defterleri, Üye Kayıt Defterleri ve Muhasebe Defterlerinin bir köşede muhafaza edildiğini gördüm. İsmet Barutçu’nun öngörüsünün aksine, karar defterlerini okumaya başladım. 1974’de iki yıl Mimarlar Odası Ankara Şubesinde çalışmış, aynı yıllarda çok kısa bir süre Mimarlar Derneği Sekreterliği de yapmışım. O günden beri de Mimarlar Odası ve Mimarlar Derneği ile çeşitli biçimlerde temasım olmuştu. Ancak Karar Defterlerini okumaya başlayınca bu konuda çok az şey bildiğimi ve savrulup gitmekte olan çok ciddi bir yakın tarihle karşı karşıya olduğumu fark ettim.

Türk Mimarlar Cemiyeti 1927 yılında, Cumhuriyetin ilanından sadece dört yıl sonra, mimarların ilk bağımsız örgütü olarak kurulmuştu. Yıkılmış bir imparatorluktan arta kalan, yüzyıllarca süren harplerle harap olmuş, ekonomisi çökmüş, sanayisi yok denecek kadar gerilemiş, insan gücü kaynakları dağılmış bir ülkede, yepyeni bir Cumhuriyetin kuruluş sürecinde, Cumhuriyet mimarları kendi kuruluş ve kurumlaşması görevini de yüklenmişlerdi. Ancak onlar, yükledikleri Cumhuriyet devrimleri mozaığının mi-

marlık kısmını oluşturma görevini, son derece kıt maddi olanaklarla, olağanüstü yoğun çabalarla yerine getirmişlerdi.

Karar Defterinde yazılanlar, olayları olduğu kadar, o dönemin maddi şartlarını da çok çarpıcı bir şekilde vermektedir. Defterde görülen ilk kararlardan biri "Kongre için biraz şeker alınmasına" (25.1.1946 tarihli karar) şeklindeydi. Bu satır benim için bir dönemin çalışma şartlarını anlatan sayfalarca tasvire, bir yığın istatistiğe bedeldi. İkinci Dünya Savaşının ertesi yokluk ve yoksulluğu içinde, zaten 20-30 kişi ile toplanabilen bir Genel Kurulda ikram olarak birer tane şeker sunulması "az" kelimesi ile vurgulanmış bir Yönetim Kurulu kararına dönüşüyordu.

1945 yılından başlayarak misafirlere "çay ziyafeti" verilmesi kararları vardı. Çay ziyafeti pastahane-den alınmış bir miktar kuru pasta ve ocakta demlenmiş bir bardak çaydan ibaretti.

1952 yılında Türkiye'yi ziyaret edecek Sir Patrik Abercrombie ve yanındaki bir kaç kişiden oluşan İngiliz heyetini ellerinden geldiğince üst düzey ağırlamaya çabalamaktadırlar. İkamda kusur etmemek için Yönetim Kurulu "1951 yılı Balosu hediyelerinden artmış olan iki şişe viskinin bu münasebetle sarfına" karar verirler. İki şişe viski balo büyük ikramiyesi olacak ve Türk Yüksek Mimarlar Birliğini "uluslararası camia" da temsil edecek kadar değerlidir; Yönetim Kurulu üyeleri ise bir önceki balodan artakalan bu iki şişeyi gelecek baloya saklayacak kadar namuslu. Nitekim bir hafta sonra viskilerini salimen kurtaran Yönetim Kurulu Üyeleri "Abercrombie için alınan 2 şişe viskinin kullanılmasına lüzum hasil olmadığından tekrar saklanmasına" karar verirler. (TYMB Karar Defteri 05. 01. 1952 ve 09. 01. 1952 tarihli kararlar)

Ancak, bir avuç insanın sırtına, maddi imkansızlıklar şartlarında yüklenmiş bu yoğun çabaların, büyük mücadelelerin, özverilerin değerini yeteri kadar bildiğimiz kanaatinde değilim.

1931 ile 1980 seneleri arasında, ülkede 100- 150 mimarın bulunduğu bir dönemden başlamak üzere, mimarlıktan kazandığı paralarla zamanımız deyimiyle "sponsorsuz" olarak, tam elli yıl, 380 sayı, yaklaşık 12 000 sayfa mimarlık dergisi Arkitekt'i yayınlamış, Türk Yüksek Mimarlar Birliği kurucularından, yönetim kurulu başkanlığı, sekreterlik ve üyelikler yapmış, mücadelenin öncülerinden Zeki Sayar'ın geçen yıl vefatı arkasından sadece bir günlük gazetede yarım sayfa yazı çıktı. Halbuki o bu mücadeleye bir ömürü karşılıksız vermişti.

1934 yılında Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan İsmet Barutçu 1936 yılında kurulan Türk Yüksek Mimarlar Birliği ilk yönetim kuruluna seçilmiştir. Bu kadar kısa sürede bu başarıya ulaştığına göre, öğrenciliğinde de bu grubun çalışmalarının içindedir. 1941-1943 yılları arasında Birlik İstanbul Şubesi Sekreteri ve Yapı Dergisi'ni çıkaranlardandır. 1951 yılında Birlik Merkez Yönetim Kurulu Yedek Üyesidir. 1956 -1963 yılları arasında üç dönem TMMOB'de Mimarlar Odası adına Yönetim Kurulu üyesidir. 1954 yılında TMMOB Kanunu yasallaşınca mimarların ilk TMMOB Genel Sekreter adaydır. İnşaat mühendislerinin yaklaşık üç misli fazla oyuna rağmen, onların adayları karşısında sadece bir kaç oyla ikinci turda kaybetmiştir. 1967 yılında yeni Birlik lokalinin temeline en yaşlı üye sıfatıyla ilk harcı koyan odur. 1968 yılında vefat ettiğinde Mimarlar Odası Ankara Şubesinin o yılki Genel Kurulunda yapmış olduğu konuşma yayınlanmıştır. Kısaca İsmet Barutcu mimarlık toplumuna adımını attığı günden, son nefesini verdiği güne kadar bu mücadelenin her safhasında, her ölçekte bulunmuştur.

Benzer şekilde 1943 yılında Birlik Yönetim Kuruluna giren Nizamettin Doğu, vefat ettiği 1968 yılında Başkan'dır. Yedi defa Birlik Yönetim Kurulunda, iki defa Mimarlar Odası Ankara Şubesinde görev yapan Nizamettin Doğu 1962- 1964 yılları arasında iki dönem TMMOB Başkan'dır. 1941 yılında yayınlamaya başlayan Mimarlık Dergisini 1945 yılına kadar evinde ailesi ile birlikte çıkarmıştır.

Türk Yüksek Mimarlar Birliğinde ilk defa 1947 yılında, Genel Sekreter olarak görev alan Talat Özlü 1974 yılında vefat ettiğinde Başkan'dır. Tam onyededi defa yönetim kurulunda çeşitli görevler almış,

1948-1953 yılları arasında Mimarlık Dergisi'nin Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü yapmıştır. Özellikle TMMOB'nin kuruluşuna ve lokalin alınarak, yenileştirilene kadar Birliğin her türlü işinin uygulanmasında önde gelen isimdir.

Bu listeye Orhan Alsaç'ı, Selçuk Mılar'ı ve pek çoklarını dahil etmek mümkündür. Unutulmamalıdır ki bu insanların hiçbiri geçimini Birlikten sağlamamaktadır

1968 yılında İsmet Barutçu ile Nizamettin Doğu'nun yaklaşık bir ay ara ile vefatının arkasından yıllarca birlikte çalışan Talat Özişik, Mimarlık Dergisi'nde "Canım kardeşim, aziz dostum nur içinde yat " sözleri ile biten yazılar yazmıştır. Yani yapacaklarını yapmış insanların ruh huzuru içinde birbirlerini yolcu etme görevini yerine getirmek de gene onlara düşmüştür. Ancak 1974 yılında Talat Özişik vefat ettiğinde artık onun arkasından yazacak kadim dostları kalmamıştır. Mimarlık Dergisinde tek sütun "Türk Mimarlarının Talat ağabeyi evliydi ve beş çocuk babasıydı" diye biten basmakalıp bir yazı yayınlanmıştır.

Yaklaşık otuz yıl faaliyetini sürdüren Türk Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul ve İzmir Şubeleri hakkında ne Mimarlar Odasında, ne Mimarlar Derneğinde, ne de başka bir yerde tüm aramalarıma rağmen tek bir adet belgeye rastlayamadım. Bu nedenle çalışma Ankara ağırlıklı oldu. Halbuki Türk Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul ve İzmir Şubesinin son dönem en aktif üyelerinin bazıları hala bu kentlerde yaşıyorlar. Bu kadar önemli ve bu kadar yakın bir tarih parçasının bu kadar hoyratça savrulup gitmesini, bu kadar çabuk unutulmasını doğrusu anlamak mümkün değildir, gönlüm buna razı olmadı.

2002 yılının Türk Yüksek Mimarlar Birliği' nin kuruluşunun 75. yılı olduğunu da düşünerek bu çalışmayı yapmaya karar verdim. Kısıtlı bir zaman içinde, kısıtlı imkanlar ile yazdıklarımın çeşitli eleştiri ve katkılarla geliştirileceğini umuyorum. Yazdıklarım başkalarına kaynaklık ederse mutlu olacağım.

TMMOB ve Mimarlar Odası tarihine sadece Türk Yüksek Mimarlar Birliği ile kesiştiği noktalarda girmeye özen gösterdim. Zaman zaman, Türk Yüksek Mimarlar Birliği öncesi ve sonrası farklı dönemleri de bu isimle andım. 2004 yılı TMMOB ve Mimarlar Odasının kuruluşunun 50. yıldır. Umarım o da yazılır ve bu çalışma tamamlanır.

Bu çalışmayı yaparken Ankara'da Sevinç Kaynak, Rüçhan Koşar, Nejat Ersin, Aydan Erim, Ahmet Sönmez, İstanbul'da Kemal Ahmet Aru, Aydın Boysan, İzmir'de Fahri Nişli ile konuştum, hepsine yardımları için teşekkür ederim. Gene aynı kapsamda İzmir'de görüştüğüm Ferzan Baydar'ın konuşmamdan çok kısa bir zaman sonra bir kaza sonucu vefatı benim için bu süreçte en hüzün verici olaydı. Kendisine rahmet diliyorum. Osmanlı dönemi mimarlarının örgütlenme girişimleri konusunda yapmış olduğu kıymetli çalışmayı kitabımız ekinde basmamıza izin veren Prof.Dr. Feza Günergun'a, bana tüm imkanlarını açan Mimarlar Odasına ve Genel Sekreteri Arif Şentek'e, Bayar Çimen'e, babalarına ait belgeleri bize iletme çabalarından dolayı Mimarlar Derneği Başkanı Hasan Barutçu'ya, Sinan Özişik ve Engin Ercan'a, kitabın basımını sağlayan ve bir emanete en iyi şekilde layık olmaya çalışan Mimarlar Derneği 1927 yöneticilerine ve yardımlarından dolayı eşim Nevin Ünalın ve oğlum Yiğit Ünalın'a teşekkür ederim.

En büyük teşekkür daha güzel bir Cumhuriyet Türkiye'sinin oluşum mücadelelerine omuz verebilen Cumhuriyet Mimarlarıdır.

Bu çalışma ile onları anıp, yaptıklarınının bir kısmını sonraki nesillere aktarabildiysek, bugünlere hangi süreçlerden geçerek geldiğimizin ip uçlarını verebildiysek ne mutlu bize.